

A német szövetségi választási rendszer főbb sajátosságai

Tanulmányom megírásához az inspirációt az 1990. december 2-án megtartott első össznémet választások adták. Bár a két német állam egyesítésének napja 1990. október 3-a, az egyesítés alkotmányjogi záróaktusának az első össznémet választásokat tekinthetjük, amellyel létrehozták az új Szövetségi Gyűlést (Bundestag), az NSZK legfelsőbb képviseleti szervét. Ezzel az aktussal zárult le azon alkotmányjogi folyamat, melyhez a kezdő lépéseket talán éppen mi, magyarok tettük meg 1989 nyarán az NDK állampolgárainak kiengedésével nyugati határainkon, s melynek során a kettészakított német nép, önrendelkezési jogával élve egyesült.

A Német Szövetségi Köztársaság föderatív állam, mely 1990. október 3-a előtt tizenegy tartományból (Land) épült fel, ¹s a szövetségi struktúráján nem változtatott az öt keleti tartomány csatlakozása sem.²

Németországban a föderalizmus sok évszázados hagyományon alapszik. A harmincéves háborút lezáró 1648-as Westfáliai békeszerződés már "csak" megerősítette a kis német "államocskák" önállóságát, mely a Német Császárság 1871-es kikiáltása, a polgári német nemzeti állam létrejötte után sem szűnt meg. A Birodalmi Gyűlés által elfogadott alkotmánya szerint a Német Birodalom huszonhat tartományból álló szövetség, melynek feje a császár.

Bár a Weimari alkotmány már mutat bizonyos centralizációs tendenciákat, a tartományok 1934-ig megőrizték viszonylagos önállóságukat.

A II. világháború után a nyugati megszállási övezetekben, jóval megelőzve az NSZK kikiáltását, 1947-re bizonyos önállóságra tett szert a 11 tartomány. Az alkotmányozás is ezekben a tartományokban indult meg még 1946 folyamán. 1949. május 8-án a 11 Land küldötteiből álló Parlamenti Tanács elfogadta a Német Szövetségi Köztársaság Alaptörvényét (Grundgesetz), melyet május 16-22 között a tartományok több mint kétharmadának parlamentjei

¹ Különleges nemzetközi jogi státusza ellenére az NSZK egyik tartományának tekintették Nyugat-Berlint is, amely mint ilyen a Szövetségi Gyűlésben a szövetség teljes jogú tagjaként képviselve volt. (A 22 berlini képviselőt azonban nem közvetlenül a város lakossága, hanem a nyugat-berlini képviselőház választotta saját tagjai közül a Bundestagba.)

² Lásd erről bővebben: Falk *Esche* – Jürgen *Hartmann*: Handbuch der deutschen Bundesländer, Bundeszentrale für politische Bildung, Bonn 1990.

ratifikáltak, s mely 1949. május 23-án kihirdetésre került. Ennek alapján 1949. augusztus 14-én megtartották az első Szövetségi Gyűlési választásokat. ³

A szövetségi struktúrának megfelelően a törvényhozó hatáskör megoszlik a tartományi parlamentek (Landtag) és a Szövetségi Gyűlés (Bundestag) között, melyet 1949 óta négy évente választanak újra általános, közvetlen, szabad, egyenlő, titkos választások alapján.

A Bundestag a két német állam egyesítése után a szövetségi választási törvény (Bundeswahlgesetz)⁴ szerint 656 képviselőből áll. A képviselők száma azonban ugyanezen törvény alapján ettől eltérő is lehet.

Választási rendszerek, a német vegyes választási rendszer

A választójog körüli politikai viták középpontjában a XX. század kezdetétől a választási rendszerek problémája állt. Ez a kérdés azért olyan fontos, mert meghatározza, hogy a választójoggal rendelkező milliók szavazatai alapján hogyan kerüljenek elosztásra a képviselői mandátumok, úgy, hogy ez a lehető legpontosabban tükrözze vissza a választók akaratát.

Két alapvető rendszer alakult ki, a többségi és az arányos választási rendszer (ezeken belül különböző formák léteznek).

A többségi választási rendszerek jellemzője, hogy a képviselők egyéni választókerületekben kerülnek megválasztásra, s a rendszeren belül eltérés csak abban mutatkozik, hogy milyen arányú többség szükséges a mandátum megszerzéséhez. Relatív többségi rendszerben (pl. Anglia), az a jelölt szerez mandátumot, aki a választókerületben érvényesen leadott szavazatok közül a legtöbbet kapja.

Az abszolút többségi rendszerben a választókerületben érvényesen leadott szavazatok több mint fele szükséges a mandátumszerzéshez (pl. Franciaország).

Az arányos választási rendszer a politikai pártokra épül. Jellemzője, hogy pártlisták versengenek, és a pártok a listájukra leadott szavazatok alapján, annak arányában (az egyes országokban eltérő számítási mód szerint) szereznek mandátumot.⁵ Listás választás esetén a választók döntésének befolyásolásában sokkal inkább a pártok, semmint az általuk állított jelölt kvalitásai, személyisége játszanak döntő szerepet.

A német szövetségi választási rendszer a különböző választási rendszerek kombinációja, melyben igyekeztek mind a többségi, mind az arányos

³ Lásd: Nyugat-Európa alkotmányai, szerkesztő: Dr. Kovács István, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1988., 301-309. p., és Siegfried George - Antonius Holtmann: Föderalismus, in Grundlagen unserer Demokratie, Bundeszentrale für politische Bildung, Bonn 1988., 187-200. p.

⁴ Bundeswahlgesetz (BWahlG)

⁵ Lásd bővebben Dezső Márta: Választási rendszerek Nyugat-Európában, Jogtudományi Közlöny 1989. 7-8. szám

választási rendszerek előnyét hasznosítani a szövetségi struktúrából adódó sajátosságok figyelembe vételével.

A képviselőket a választójoggal rendelkező németek személyválasztással összekötött arányossági elv alapján választják meg,⁶ ami a gyakorlatban azt jelenti, hogy 328 képviselő egyéni választókerületben, míg a többi tartományi listákon (Landesliste) kerül megválasztásra.

Választójogosultság a szövetségi parlamenti választásokon

A választójogosultság szabályozásának változása az Alaptörvényben és szövetségi választási törvényben a választójog mind szélesebb rétegekre való kiterjesztése irányába mutat. Az Alaptörvény 1970. július 31-i módosítása jelentősen leszállította (21 évről 18 élettévre) a választójog korhatárát. Ennek alapján választójoggal rendelkeznek azok a németek, akik a választás napján 18. életévüket betöltötték, legalább három hónapja az NSZK területén laktak vagy állandó tartózkodási helyük ott van, és választójogukat a törvény nem zárja ki.⁷

A választójogosultság további szélesítését jelentette a szövetségi választási törvény 1985. évi módosítása, mely bizonyos körülmények között a külföldön élő németeknek is megadta a választójogot a Bundestag-választásokra. Eszerint választójoggal rendelkeznek mindazok a németek is, akik:

- 1949. május 23-a után az Európa Tanács 21 tagországának valamelyikébe költöztek
- valamint azok, akik más országokban élnek, ha elköltözésük óta nem telt el 10 évnél több.

További feltétel mindkét esetben, hogy az NSZK területéről való elköltözésük előtt legalább 3 hónapon keresztül megszakítás nélkül állandó lakóhellyel vagy tartózkodási hellyel rendelkeztek az NSZK területén.⁸

Ezzel a módosítással kb. 500 000 külföldön élő német szerzett választójogot, s lehetőséget arra, hogy részt vegyen az NSZK legfelsőbb képviselői szervének létrehozásában. A gyakorlatban azonban az 1987-es Bundestag-választásokon csak igen kis részük élt ezzel a joggal.

Jelölés

A jelöltállítás kérdése azért fontos, mivel sok esetben már ekkor eldől, hogy ki nyeri el a képviselői mandátumot. A jelöltek nagy többsége már a választások előtt tudja ugyanis, hogy milyen eredményre számíthat, sikerül bekerülnie a Szövetségi Gyűlésbe vagy sem. Biztosak vagy szinte biztosak

⁶ BWahlG 1 § (1) és (2)

⁷ BWahlG 12 § (1)

⁸ BWahlG 12 § (2)

lehetnek győzelmükben azok, akik egy párt "biztos" egyéni választókerületében⁹ indulnak vagy viszonylag jó helyre kerültek pártjuk tartományi listáján.

Az egyéni választókerületekben, – bár a szövetségi választási törvény lehetővé teszi az állampolgári kezdeményezést (200 választójogosult aláírása szükséges a jelöltállításához) –, a jelölést gyakorlatilag a pártok uralják, s a független jelölteknek szinte semmi esélye sincs a parlamentbe kerülésre. A pártok jelöltjei párttaggyűléseken vagy küldöttgyűléseken kerülnek megválasztásra titkos szavazással. Egy párt minden választókerületben csak egy jelöltet indíthat.

A fentiekből következik, hogy (amennyiben a párt "biztos" kerületéről van szó, szinte függetlenül a jelölt személytől), a jelölőgyűléseken a résztvevő párttagok sok esetben már eldöntik a kerület mandátumának sorsát, s a választásoknak ez esetben már szinte csak formális jelentősége van.

Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a helyi pártszervek teljesen szabadon döntenének a jelöltállítás kérdésében. Egy általános jó eredmény elérésének az érdeke arra készteti őket, hogy olyan jelöltet válasszanak, aki húzóerőt jelent a párt számára is, mivel a jelöltön és az általa kifejtett választási kampányon is múlik, hogy az adott kerületben mennyi második szavazatot sikerül megszerezni a pártnak.¹⁰

Tartományi listát csak a pártok állíthatnak. Egy személy csak egy párt egy tartományi listáján szerepelhet. A listáról a jelöltek a párt által felállított sorrendben szereznek mandátumot. A tartományi listák élére általában a párt prominens képviselőit, vezetőit állítják, így biztosítva számukra a helyet a Bundestagban, s ezzel egyszersmind a politikai életben is, arra az esetre, ha egyéni választókerületben nem sikerülne győzelmet aratniuk.

A választások eredményének megállapítása

Minden választópolgárnak két szavazata van. Az ún. első szavazatával (Erststimme) a választókerület egyéni jelöltjére szavazhat, míg a második szavazatát (Zweitstimme) valamely párt tartományi listájára adhatja.¹¹

Az egyéni választókerületben a jelöltek a relatív többségi rendszer alapján kerülnek megválasztásra, vagyis az a jelölt szerzi meg a mandátumot, aki

⁹ A többpártrendszerű demokráciák egyik jellemző vonása, hogy a nagy pártok stabil szavazótáborral rendelkeznek a különböző társadalmi rétegekben. Ez a bázis általában a politikai-gazdasági helyzetől, a párt jelöltjének személyétől, és személyes kvalitásaitól szinte függetlenül támogatja az adott pártot. Ennek alapján egy választókerület lakossága rétegződésének ismeretében jól prognosztizálható a választás eredménye.

¹⁰ Lévéen, hogy a választók jelentős része hagyományosan valamely párt szavazótáborához tartozik a választási kampány tétje, azon választói réteg megnyerése, mely egyetlen pártnak sem kötelezte el magát, s szinte az utolsó pillanatig maga sem tudja, hogy kire fog szavazni. Viszonylagos erőegyensúly esetén éppen ezek a szavazók játszhatják a mérleg nyelvét.

¹¹ BWahlG 4. §

az adott kerületben a legtöbb szavazatot kapja (amennyiben a választási forduló érvényes). Előnye ennek a szabályozásnak, hogy az érvényes választási forduló mindig eredményes is, így nincs szükség második forduló tartására eredménytelenség miatt. Másrésztől a gyakorlatban meglehetősen szélsőséges eredményekhez vezethet. Viszonylag alacsony arányú szavazattal is mandátumot lehet szerezni, különösen a politikailag nagyon megosztott területeken.¹²

A pártok között a mandátumok az egyes tartományokban a pártlistákra leadott szavazatok (vagyis a második szavazatok) arányában kerülnek elosztásra. Az eredmények kiszámítása 1985 óta a Hare-Niemeyer¹³ matematikai arány szerint történik a következőképpen: összeszámlálják az összes második szavazatot, melyet a mandátumokon való osztozkodásban részt vevő pártokra adtak. Az egyes pártokra adott második szavazatok számát megszorozzák a képviselői helyek számával, 656-tal, majd elosztják az osztozkodásban résztvevő pártokra leadott második szavazatok összegével. Ennek alapján minden párt annyi helyet kap a Bundestagban, amennyi az osztás eredményeként egész számban ráesik. Az ezután még fennmaradó helyeket, a fent ismertetett számítás során keletkezett legnagyobb maradékok szerint osztják el. Azonos maradékok esetén sorshúzás dönt. *(1. számú táblázat)*

¹² Jól tükröződött ez az 1990. december 2-i választásokon, amikor 8 képviselő került be Bundestagba 35 % alatti eredménnyel (mindannyian a volt NDK területéről). Ugyanakkor azonban az 55 % fölötti eredmény sem volt ritka a politikailag homogénebb területeken (főként a volt NSZK területén). Arra, hogy milyen tág határok közt mozoghat az egyéni választókerületben a mandátum megszerzéséhez szükséges szavazatok aránya, a két szélső érték összevetése lehet konkrét példa az 1990. december 2-i választások eredménye alapján. Legalacsonyabb aránnyal, 31,8 %-kal a PDS (Demokratikus Szocializmus Pártja) jelöltje Gregor Gysi (Kelet-Berlin), míg a legmagasabb aránnyal, 71,8 % Manfred Carstens a CDU jelöltje (Alsó-Szászország) győzött, és szerzett mandátumot a Szövetségi Gyűlésbe.

¹³ A módszer Hare angol jogász fejlesztette ki, amelyet Niemeyer német matematikus tökéletesített. Lényege: Az egyes pártok által kapott szavazatokat megszorozzuk a rendelkezésre álló helyek számával, majd osztjuk az összes pártra leadott szavazatok számával. A mandátumok elosztása az osztás eredménye szerint történik először az egész számok, majd a legnagyobb maradékok szerint.

Az összes képviselői mandátum felosztása a pártok közt a megszerzett második szavazatok alapján

A táblázat a két német állam egyesülése előtt készült, így 656 képviselői mandátum helyett 496-tal, a Szövetségi Gyűlés akkori létszámával dolgozik, de ez a módszer bemutatása szempontjából nem jelent problémát.

Pártok	Képviselői helyek száma	A pártok második szavazatainak száma	Második szavazatok összege	Osztás. eredménye egész számban	Maradékok	Helyek a legnagyobbról maradványok szerint	Összes hely
SPD		14.025.763		186,	236		186
CDU		13.045.824		173,	223		173
CSU		3.715.827		49,	339		49
	496 X		: 37.354.502				
FDP		3.440.911		45,	689	+ 1	46
Grünen		3.126.256		41,	511	+ 1	42
		37.354.502		494		+ 2	496

Forrás: Peter Scholz: Wahlen. Bundestag von a-z. Deutscher Bundestag, Referat Öffentlichkeitsarbeit, 8. Auflage, Bonn, 199. 9.p.

Így történik a 656 képviselői mandátum elosztása a pártok között. Ezt követően ugyanezen módszer egy második számítási menetével állapítják meg, hogy a pártok között immár országosan elosztott képviselői mandátumok, hogyan oszlanak meg az egyes tartományok szerint. (2. számú táblázat)

Egy harmadik számítási menettel állapítják meg, hogy egy adott párt egy adott tartományban, hány mandátumot tölthet be a tartományi listájáról. (Erre a számításra természetesen csak azon pártok esetén van szükség, amelyeknek sikerült egyéni választókerületben mandátumot szerezni.¹⁴) Ez úgy történik,

¹⁴ Általában a három nagy párton kívül CDU, CSU Bajorországban és SPD más induló pártok nem tudnak egyéni mandátumot szerezni. Így pl. az FDP, mely az 1987-1990-es választási ciklusban az egyesülés előtt 46 mandátummal rendelkezett a Szövetségi Gyűlésben, egyetlen egyéni választókerületben sem tudott győzni. A harc a két nagy rivális, a CDU és az SPD (Bajorországban: a

hogy minden tartományban az adott párt tartományi összes mandátumaiból levonják az adott tartományban megszerzett direkt mandátumainak számát.¹⁵ Az ezután fennmaradó helyeket töltik be a tartományi listáról, annak sorrendjében.

2.sz. táblázat

Az FDP mandátumainak tartományok szerinti megoszlása 1987-ben

Tartomány	Összes hely	A párt második szavazatainak száma	Összes második szavazat	Az osztás eredménye egész számban	Maradék	Helyek a legnagyobb maradványok szerint	Összes hely
Schleswig-Holstein		160.861		2,	150		2
Hamburg		99.746		1,	333		1
Alsószászország		419.882		5,	613	+ 1	6
Bremen	46 X	37.725	3.440.911	0,	504	+ 1	1
Észak-Rajna Westfália		909.141		12,	153		12
Hessen		323.594		4,	325		4
Rheinland-Pfalz		223.350		2,	985	+ 1	3
Baden-Württemberg		670.924		8,	969	+ 1	9
Bajorország		545.865		7,	297		7
Saar-vidék		49.823		0,	666	+ 1	1
		3.440.911		41		+ 5	46

A Hare-Niemeyer számítási mód hátránya az, hogy nem feltétlenül biztosítja a mandátumok többségét azon párt számára, amely az összes második szavazatoknak több mint a felét megszerezte. Ezt az esetet szabályozza a szövetségi választójogi törvény a 6 § (3) bekezdésében. Eszerint, ha egy tartományi lista, mely az összes figyelembe vehető tartományi listát tekintve, a

CSU és az SPD) között dőlt el. Eltérést mutat ettől az 1990. december 2-i első össznémet választás, melyen az előbb említettekén kívül két másik pártnak (az FDP-nek és a PDS-nek) is sikerült egy-egy egyéni választókerületben győzelmet aratnia, s ezzel direkt mandátumot szereznie (természetesen a volt NDK területén).

¹⁵ BWagjG 6. § (4)

második szavazatok több, mint a felét megszerezte, és az elosztandó helyeknek nem több, mint a felét szerezte csak meg, az egész számokra eső mandátumok kiosztása után megkap további egy mandátumot. Ezután kerül csak sor a még fennmaradó helyek elosztására a legnagyobb maradékok elve szerint. Ezzel biztosítják a mandátumok többségét annak a pártnak, amely a második szavazatok több mint a felét megszerezte.

A Hare-Niemeyer eredményszámítási mód alapján történik meg tehát a szövetségi választási törvényben meghatározott 656 képviselői hely elosztása a pártok között tartományokra lebontva. A Szövetségi Gyűlés képviselőinek száma azonban 656-nál több vagy kevesebb is lehet.

Elvileg kisebb lehet a képviselők száma abban esetben, ha egy párt tartományi listájára több hely esik, mint ahány jelölt a listán szerepel, ekkor ugyanis ezek a helyek betöltetlenek maradnak. Ennek az esélye azonban nagyon kicsi, inkább elvi lehetőség, mintsem gyakorlati jelentőségű probléma.¹⁶

Nem csak elméleti lehetőség ezzel szemben az, hogy 656 képviselőnél többet válasszanak meg. Ez az ún. Überhangmandat.¹⁷ Erre abban az esetben kerülhet sor, ha egy adott párt, egy adott tartományban több egyéni képviselői helyet szerez meg, mint ahány mandátum neki az érintett tartományban a második szavazatai alapján összesen jutna. Ilyenkor nem kerül sor a mandátumok újraosztására, hanem az érintett párt az őt megillető helyek felett is megtarthatja az egyéni választókerületekben megszerzett képviselői mandátumait anélkül, hogy ez a többi pártra jutó helyek számát érintené.¹⁸

A "küszöbérték"

Kétségtelen előnye az arányos választási rendszernek, hogy a mandátumok pártok közötti elosztásánál arra törekszik, hogy a lehető legpontosabban tükrözze vissza a választópolgárok "második" szavazatban megnyilvánuló akaratát. A rendszer következetes végigvitele azonban odavezetne, hogy sok kis párt is képviselőhez juthatna a Bundestagban, esetleg pártonként mindössze néhány fővel. Ez a parlament olyan fokú széttagolódását eredményezhetné, melyben a kis súlyú, befolyással, tömegbázissal csak alig rendelkező "pártocskák" játszhatnák el a mérleg nyelvét a nagy pártok közötti politikai küzdelmekben, s ez működésképtelenné tehetné a kormányt.¹⁹ Ezt

¹⁶ BWahlG 6. § (4)

¹⁷ BWahlG 6. § (5)

¹⁸ Überhangmandat szerzése viszonylag ritka jelenség. 1987-ben mindössze egy helyen, Baden-Württemberg tartományban került rá sor, ahol az elosztható képviselői helyek száma 73 volt. A megszerzett második szavazatok alapján a CDU-nak ebből 35 mandátum járt volna, de egyéni választókerületben 36 jelöltje győzött a tartományban. Így Baden-Württembergből 74 képviselő került be a Bundestagba.

¹⁹ Hogy ez nem csupán elméleti konstrukció, hanem gyakorlatban is felvetődő probléma, mutatja az 1930. szeptember 14-i Reichstag-választás. Ekkor tizennégy pártnak sikerült

elkerülendő már az első szövetségi választási törvény (1949) feltételt szab a tartományi listán való mandátumszerzéshez. Ez egy mandátum megszerzése egyéni választókerületben. A második választási törvény (1953) ennél jóval tovább megy, és bevezeti az 5 %-os klauzlát – mint választási küszöböt. Ezt a harmadik szövetségi választási törvény (1956), mely kisebb változtatásokkal több, mint harminc éve hatályban van, átvette.

A "küszöbérték" lényege az, hogy a mandátumokon való osztozkodás során csak azokat a pártokat veszik figyelembe, amelyek országosan a második szavazatok minimum 5 %-át megszerezték. Ez alól a klauzula alól a törvény két kivételt tesz.²⁰ Nem szükséges a második szavazatok 5 %-ának megszerzése, a nemzeti kisebbségek pártjai által állított listák számára. Az országosan elért eredménytől függetlenül részt vehet továbbá a pártlisták közötti osztozásban az a párt is, amely legalább három választókerületben direkt mandátumot tudott szerezni.²¹

Ez a szabályozás megakadályozza tehát, hogy az országosan csak kis befolyással rendelkező pártok bekerüljenek a Szövetségi Gyűlésbe, és esetleges túlsúlyukkal akár a kormányalakításra is befolyást gyakoroljanak. A gyakorlatban ez a megoldás kétpártrendszerhez vezethet és hozzájárulhat a pártok koncentrációjához. (Az 5 %-os határ bevezetésének hatását a Bunestag összetételére a 3. sz. táblázat mutatja.)

A két német állam egyesítése felvetette az 5 %-os klauzula alkotmányosságának kérdését²², és a "küszöbérték" heves támadások keresttüzébe került.

1990 augusztusában az NDK és az NSZK választási egyezményt kötött, amelyben megállapodás született arra nézve, hogy az első össznémet parlamenti választásokra az NSZK szövetségi választási törvényének hatályát kiterjesztik az NDK területére. Ennek értelmében az új Szövetségi Gyűlésbe csak azok a pártok kerülhetnek be, amelyek az egész ország területére kivetítve a második szavazatok minimum 5 %-át megszerzik. Ez a megállapodás igen érzékenyen érintette a keleti tartományok (volt NDK területe) azon pártjait, melyek hagyományokkal, kiépített választói réteggel nem rendelkeztek és a nyugati országrész (volt NSZK területe) pártjaitól sem várhattak támogatást. Ezen pártok számára, lévén, hogy szavazói bázisukat csak a keleti területeken, és ott is csak igen szűk körben tudták kiépíteni, reménytelen volt, hogy az ország egész

mandátumot szerezni, s ebből nyolc mindössze 3-30 főt tudott bejuttatni a Birodalmi Gyűlésbe, vagyis nem érte el az összszavazatok 5 %-át.

²⁰ BWahlG 6 § (6)

²¹ Ez utóbbi feltétel teljesítése, vagyis mandátum szerzése három egyéni választókerületben, a kisebb pártok számára nehezebb, mint 5 %-os határ elérése.

²² Lásd erről bővebben: Dr. Péter Weider - Michael Krenke: Verfassungsrechtliche Fragen zum ersten geamtdeutschen Parlamentswahl, NJW 1990/31. 1888-1891. p., Dr. Walter Schimdt: Rechtliche Voraussetzungen "gesamtdeutscher" Bundestagswahlen nach einem Beitritt gemäß Art. 23.S.2 GG, NJW 1990/31. 1891-1893. p.

A mandátumok megoszlása a Bundestagban 1949-1990

Pártok	1949	1953	1957	1961	1965	1969	1972	1976	1980	1983	1987	1990
CDU/CSU	139	243	270	242	245	242	225	243	226	244	223	319
SPD	131	151	169	190	202	224	230	214	218	193	186	239
FDP	52	48	41	67	49	30	41	39	53	34	46	79
DP	17	15	17									
BP	17											
KPD	15											
WAV	12											
Zentrum	10	3										
DReP	5											
Független	2											
SSW	1											
NotG	1											
GB/BHE		27										
Grünen										27	42	
PDS												17
Bündnis- 90/Grünen												8

BP – Bayernpartei

DP – Deutsche Partei

DReP – Deutsche Rechtspartei

GB/BHE – Gesamtdeutscher Block/Bund der Heimatvertriebenen und Entrechteten,

KPD – Kommunistische Partei Deutschlands

NotG – Notgemeinschaft

SSW – Südschleswigscher Wählerverband

WAV – Wirtschaftliche Aufbauvereinigung

Zentrum – Deutsche Zentrumspartei

Forrás: a táblázat a hivatalos választási adatok alapján készült

területén leadott második szavazatok 5 %-át megszerezzék.²³ De nem csak a keleti terület pártjait hozta nehéz helyzetbe ez az egyezmény, hanem a nyugati tartományok azon pártjait is, melyek éppen e klauzula miatt nem tudtak eddig sem bekerülni a Bundestagba, vagy csak kevéssel tudták meghaladni az 5 %-ot és most ezzel az egyezménnyel a parlamenti képviselötük került veszélybe (pl. Zöldek). Éppen ezért a Zöldek, a PDS és a REP (die Republikaner)²⁴ párt a Szövetségi Alkotmánybírósághoz (Bundesverfassungsgericht) fordult, hogy vizsgálja meg a két német állam 1990. augusztusi választási egyezményét, megfelel-e az alkotmánynak.

A Szövetségi Alkotmánybíróság 1990. szeptember 29-i döntésével²⁵ a pártok esélyegyenlősége érdekében "regionalizálta" az 5 %-os klauzulát, vagyis az immár egységes Németországon belül az egykori német államokat különálló választási területeknek tekinti. Ez azt jelenti, hogy az 1990. december 2-i szövetségi gyűlési választásokon az 5 %-os határ a két volt német állam területén külön-külön érvényesül. Bekerül tehát a Bundestagba az a párt, amely vagy a volt NDK, vagy a volt NSZK területén megszerzi a második szavazatok legalább 5 %-át, függetlenül attól, hogy ez az országos összesítésben mennyit tesz ki.²⁶

Az Alkotmánybíróság ezen döntésével megoldódott az az alkotmányjogi probléma, melyet a volt NDK-ban lejátszódó politikai átalakulás és a két német állam egyesülése az 5 %-os "küszöbértékkel" kapcsolatban felvetett. A megoldás azonban ideiglenes. Szigorúan csak az 1990. december 2-i első össznémet választásokra vonatkozott, s kimondta azt is, hogy a következő Bundestag-választásokon az egységes Németország területén, egységesen érvényes lesz a szövetségi választási törvény.

Befejezésül megállapíthatjuk, hogy a német választási rendszer ötvözi a többségi és az arányos választási rendszerek előnyeit annak érdekében, hogy a mandátumok elosztásában a lehető legpontosabban tükröződjék a választók

²³ Összehasonlításul: a választójogosultak száma az 1990. december 2-i választásokon

– a volt NSZK területén: 46 533 270 fő;

– a volt NDK területén: 11 313 286 fő.

²⁴ Szélső jobboldali párt, mely először az 1986-os bajor tartományi választásokon lépett fel és 0,3 %-os eredményt ért el. Az 1990-es Bundestag-választásokon 2,1 %-os aránnyal nem tudott mandátumot szerezni, de az eredmény erősödését, befolyásának növekedését tükrözi. Lásd erről bővebben Manfred Rowold: Im Schatten der Macht Nicht-etablierte Kleinparteien, in Alf Mintzel – Heinrich Oberreuter (Hrsg): Parteien in der Bundesrepublik Deutschland, Bundeszentrale für politische Bildung, Bonn 1990., 331-335. p.

²⁵ Bundesverfassungsgericht: Urteil vom 29.9.1990. "Deutsches Verwaltungs Blatt" 22/1990. 1223. p.

²⁶ Ez a szabályozás tette lehetővé a PDS (a keleti tartományokban 11,1 %, míg országos összesítésben csak 2,4 %), valamint a Bündnis 90/Grüne választási szövetség (a volt NDK területén 6,0 %, míg országos összesítésben 1,2 %) bekerülését a Szövetségi Gyűlésbe.

szavazatban megnyilvánuló politikai akarata. Ugyanakkor azonban a kis befolyással bíró, jelentéktelen pártok a Bundestagba kerülésükkel nem veszélyeztethetik a politikai stabilitást. S ez a megoldás nem csupán "érdekessége", a két alaptípusú választási rendszer közötti átmenetisége miatt bírhat számunkra jelentőséggel, hanem azért is, mert az 1989. évi XXXIV. törvény egy hasonló vegyes választási rendszert honosított meg Magyarországon is.

KATALIN NAGY

DIE CHARAKTERE DES DEUTSCHEN BUNDESWAHLSYSTEMS

(Zusammenfassung)

Die Vorweisung der charakteristischen Eigenschaften des Bundeswahlsystems der Bundesrepublik Deutschland wurde in meinem Aufsatz erzielt.

Dieses ist ein Übergang zwischen den zwei Hauptwahlssystemen das die Charaktere des Mehrheits- und Verhältniswahlsystemen eigenartig vermischt. Für uns ist dieses interessant, weil die Reform unseres Wahlrechtes, die in 1989 angesetztes parlamentarisches Wahlgesetz, auch dieses "Mischwahlssystem" in Ungarn eingeführt hatte.

Bei der Analisisierung der einzelnen Institutionen wurde auch darauf hingewiesen wie sie nach der Vereinigung der beiden deutschen Staaten verändert wurden, und wie sie bei der ersten gesamtdeutschen Bundestagswahlen am 2. Dezember 1990. benutzt wurden.